

Türkiye Kaynaklı Uluslararası Bilimsel Yayınlar Bakış

International Scientific Publications of Turkey: A Critical Look

Deniz Seçkin

Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin en önemli ölçütlerinden biri de ürettikleri bilimsel yayın sayısıdır. Gayrisafi milli hasıladan ülkelerin araştırma ve geliştirme (AR-GE) programlarına ayırdıkları payın oranı, bilimsel araştırmalara katılan insan sayısı, çalışan her 100 kişiye düşen araştırmacı sayısı, milyon nüfus başına yayın sayısı, patent sayısı ve imalat sektörü ihracatında yüksek teknolojinin payı; OECD'nin Mayıs 2005'te yayınlanan raporunda "Temel Bilim ve Teknoloji Göstergeleri" olarak belirlenmiştir (1). Uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanan yayın sayısı ve özellikle de Science Citation Index (SCI), Social Science Citation Index (SSCI) ve Arts & Humanities Citation Index (AHCI) gibi fen bilimleri, sosyal bilimler ve sanat-insani bilimler atf dizinlerince taranan dergilerde basılan yayın sayısı ile bu yayınlara yapılan atf sayısı; ülkelerin bilim alanında dünyadaki yerini belirler, ülkelerin ve üniversitelerin bilimsel niteliklerinin karşılaştırılabilmesini sağlar ve bir bilim insanının akademik performansını gösteren bir ölçüt olarak değerlendirilir (2).

Bir bilimsel yayının gerçek değerini belirleyen unsurlar ise; o yayında sunulan araştırmanın bilimsel olarak geçerliliği, araştırma sonucunda varılan sonuçların eğitime, klinik uygulamalara ve diğer araştırmalara uyarlanabilir olması, araştırmanın yayınlandığı derginin bilimsel kalitesi ve bu dergide yayınlanan araştırmaların diğer dergilerde yayınlananlar ile karşılaştırılabilme olanağının bulunması şeklinde özetlenebilir. Dr. Eugene Garfield tarafından 1958 yılında kurulmuş olan Amerika Birleşik Devletleri'nin Philadelphia kentindeki Bilimsel Bilgi Enstitüsü (Institute for Scientific Information-ISI), her bilim dalına ait çok sayıda dergiyi analitik olarak değerlendirerek atf dizinleri (citation index) oluşturmaktadır. Bu kurum; fen bilimleri, sosyal bilimler ve sanat-insani bilimler alanındaki etki de-

ğeri (impact factor) yüksek olan dünyanın saygın dergilerini taramakta ve bu dergilerde yayınlanan makaleleri yazar adı ve görev yaptığı kurum, makale özeti, anahtar kelimeler ve atf sayıları yönünden irdeleyip 3 ayrı dizin (SCI, SSCI, AHCI) halinde yayınlamaktadır. Bir derginin etki faktörünü ise o dergide yayınlanan bir makaleye başka makaleler tarafından yapılan atıflar belirler. Şöyle ki; bir dergide önceki 2 yıl içinde yayınlanan makalelere o yıl içinde yapılan toplam atf sayısının, o dergide önceki 2 yıl içinde yayınlanan makalelerin toplam sayısına bölünmesiyle elde edilen rakam, o derginin o yıl için etki faktörünü belirlemektedir. Bir makalenin etki faktörü yüksek olan bir dergide yayınlanması, o makalenin niteliğinin yüksek olduğuna işaret eder. Ancak, son yıllarda bir bilim insanının akademik başarısını belirlemede o kişinin toplam yayın sayısı ve makalelerinin yayınlandığı dergilerin etki faktörü kadar, tüm yayınlara yapılan atıfların da önemli olduğu düşünülmektedir. Bir bilim insanının yirminin üzerinde atf alan toplam yayın sayısı, o araştırmacıya ait h-faktörü'nü belirlemektedir. h-faktörü, o araştırmacının kendi yayınlara yaptığı atıfların ayıklanması şartıyla daha gerçekçi bir değerlendirme ölçütü olarak kabul edilmektedir (3).

Türkiye'de bilimsel yayınların seyrine bakıldığında; 1980 yılında dünya literatürüne katkımızın toplam 300 uluslararası bilimsel makale ile %0.05 olduğunu, bu oranın 2005 yılında 17 300 makale ile yaklaşık olarak 30 kat artarak %1.2'ye yükseldiği görülmektedir. İki bin beş yılında 2004 yılına göre uluslararası dergilerde yayınlanan makale sayısı %25.7 oranında artmış, bu müthiş sıçrama ile 2005 yılında ülkemiz dünyada yayın sayısını en hızlı artıran altıncı ülke olarak tüm dünya ülkeleri arasında en çok yayın yapan 19. ülke konumuna yükselmiştir (4). Bin dokuz yüz seksen yılında bulunduğumuz 48. sıradan

2005 yılında 19. sıraya yerleşebilmek, ülkemizde bilimin geldiği noktayı göstermesi açısından çok sevindiricidir. Ülkemizde yayınlanan bilimsel eserlerin çoğu üniversite adreslidir. Sağlık bilimleri, özellikle de tıp alanındaki bilimsel makaleler, ülkemizden yapılan toplam yayın sayısına ağırlıklı olarak katkıda bulunmaktadır. SCI, SSCI ve AHCI'deki yayın sayıları incelendiğinde; 2006 yılında Türkiye'deki tüm üniversitelerden toplam 16 836 adet tam makale (full article) yayınlandığı, sırasıyla İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nin en çok bilimsel yayın yapan üç üniversite olduğu görülmektedir. Bu dizinlerde yer alan 2006 yılında öğretim üyesi başına düşen yayın sayısına bakıldığında ise; ülkemizdeki ortalamanın 0.52 olduğu, ilk üç sırada Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Işık Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi'nin yer aldığı izlenmektedir (4).

Son yıllarda ülkemizin uluslararası bilimsel yayınlarındaki artışın çeşitli nedenlerinden bahsetmek olanaklıdır. Doçentlik sınav yönetmelikleri ve üniversitelerde doçentlik ve profesörlüğe atanma ölçütleri arasında uluslararası dergilerde yayın yapma şartının bulunması, özellikle son yıllarda Anadolu'daki yeni kurulan üniversitelerimizden çok sayıda yayın yapılması, üniversitelerin kendi araştırma fonları ve TÜBİTAK desteği ile bilimsel araştırmalara önemli kaynak aktarımı, yurtdışında mastır ve doktora eğitimi alan öğrenci sayısındaki artış, TÜBİTAK'ın 1993 yılında başlattığı uluslararası yayınları teşvik programı ve nihayet tıpta ilaç sanayinin katkıları bu artışın başlıca nedenleri arasında sayılabilir (2, 5).

Uluslararası platformda artan yayın sayısı, bir ülkenin bilimsel düzeyini gösteren yeterli bir ölçüt müdür? İsviçre'de 2005 yılında 1 milyon kişiye düşen makale sayısı 2006 iken Türkiye'de 248'dir. Öğretim üyelerimizin ne yazık ki sadece %5'lik bir kısmı uluslararası yayın yapmakta, dünyadaki en başarılı ilk 500 üniversite arasında da hiçbir üniversitemiz yer alamamaktadır (6).

Ülkemizden yapılan yayınların aldığı ortalama atıf sayısı ise dünya ortalamasının yarısı kadardır. Yayın başına düşen ortalama atıf sayısında yıllar içinde çok belirgin bir düşüş izlenmektedir. Bu da Türkiye adresli uluslar arası makalelerin etki faktörü düşük dergilerde yayınlanan etki değeri düşük yayınlar olduğunu, bir başka deyişle bu yayınların nitelik sorunu olduğunu düşündürmektedir (7). Bu yayınların pek çoğu muhtemelen doçentlik sınavını geçebilmek için "tek hamlelik" zoraki tempo artışı ile gerçekleştirilmektedir (6). Görünen odur ki, çok yayın yapmak hangi dergide ne yayınlandığından daha önemli hale gelmiştir. Aslında ülkemizden yapılan uluslararası yayınlar, ülkemizin gelişmeyen bilim ortamında artış göstermektedir ve bu açıdan yanlıttıcıdır. Çünkü, Türkiye'de kişi başına gayrisafi milli hasıla ve alim gücü ile dünyadaki yayın sıralamamız arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan yayınların hangi ölçüde ülke sorunlarını çözmeyi hedefleyen, ekonomik ve toplumsal yarara yönelik yayınlar oldukları tartışmalıdır. Bilimsel yayınlarımızın sıklıkla teknolojiye dönüşemediği (translational research- innovation) bilinen bir gerçektir. Ayrıca, her bir uluslararası yayının maliyeti çoğu kez göz ardı edilmekte, ülkemizin uzun erimli bir bilim politikasının olma-

ması nedeniyle neyin araştırmaya değer olduğu bilinmemekte, planlanmamakta ve buna bağlı olarak ülke kaynakları büyük oranda israf edilmektedir (6).

Çözüm olarak ilk adımda akla AR-GE harcamalarının gayrisafi milli hasıla içindeki payının artırılması geliyor ise de, bu yanlıgıyı derinleştirmekten öteye gitmeyen bir yaklaşımdır. Öncelikle halihazırdaki ARGE payının doğru kullanımının sağlanması daha uygun bir çözüm olacaktır. Bu amaçla, ülkemizin uzun erimli öncelikli bilimsel araştırma alanları belirlenmeli, bireysel bilimsel etkinlikler yerine Sağlık Bakanlığı, YÖK, TÜBA, TÜBİTAK ve muhtap üniversiteler ile işbirliği halinde merkezi planlama sonucunda belirlenen örgütlü araştırmalar hedeflenmelidir. Ayrıca, ulusal derneklerin gözetimindeki güdümlü projelerle hem kaynak savurganlığı önlenmeli, hem de araştırmacıların yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Bilimsel başarının uluslararası bilimsel yayın ağırlıklı olarak değerlendirilmesi ile ilişkili olarak araştırmacıların bu dergilerin gündemine yönelik olarak yayın yapmaya çalıştıkları, yayınlanan çalışmaların da genellikle dış merkezli araştırmaların ardılı oldukları söylenebilir. Bu durum da, ne yazık ki, ulusal sağlık sorunlarından kopuş ile sonlanmaktadır. Uluslararası ve tıp endüstrisi destekli projelerin öncelikli olarak literatüre katkı amacı taşıması, ülkemizden yurtdışına bilgi aktarımına (outsourcing) yol açmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı, ulusal dergilerimizin niteliğinin artırılması ve bilimsel başarıyı ölçmede ulusal yayınlara daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Üniversitelerde doktora eğitiminin özendirilmesi ve akademik kadroların araştırmacı kadro ile eğitim kadrosu (araştırmacı olmayan) şeklinde belirlenmesi nitelikli yayın yapmayı sağlayabilecek diğer girişimler olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak; bilimsel olarak mutlak başarı ölçütü sadece nicelik olmamalı; ulusal yarara, tıp alanı özelinde ülkemizin sağlık sorunlarını çözümlenmeye yönelik nitelikli yayın arayışına gidilmelidir. Sorunun bu açıdan çözümü ise bireysel değil, ancak merkezi/kamusal yönelimle sağlanabilir.

Kaynaklar

1. OECD Temel Bilim ve Teknoloji Göstergeleri Raporu, Mayıs 2005.
2. Ak MZ, Gülmez A. Atıf indekslerine göre Türkiye'nin bilimsel yayın performansının analizi: 1980-2003. 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi. Eskişehir, Kasım 2004.
3. Doğan M. Bilimcilerin bilimsel başarılarının değerlendirilmesinde yeni kriter: h-faktörü. Cumhuriyet Bilim Teknik, sayı 976, 3 Aralık 2005.
4. www.yok.gov.tr
5. Arıoğlu E, Girgin C. Ülkemizin yayın sıralamasına eleştirisel bir bakış. Bilim ve Ütopya Dergisi, Mart 2003.
6. Ortaş İ. Gelişmeyen bilim ortamında artan yayın sayısı. Cumhuriyet Bilim Teknik, sayı 828, 2 Şubat 2003.
7. Yurtsever E, Gülgöz S, Yedekçioğlu ÖA, Tonta M. Sağlık bilimleri, mühendislik ve temel bilimlerde Türkiye'nin uluslar arası dizinindeki yeri: 1973-1999. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Haziran 2002, Ankara.